

Grev Moltke skabte Einsidelsborg Inddæmning

Lad os skruetiden små hundrede år tilbage, så vi er i begyndelsen af maj 1925. Vi tager med skovrider Vagn Holstein på vandring over Einsidelsborg Inddæmning fra den østligste ende til dæmningen mod Nærå Strand i vest:

»Overalt er vi omsværmet af viber, hvoraf her findes hundreder af par. Fra den klare luft toner bekkasinernes parringslyd ned til os; den østlige del af inddæmningen er deres standkvarter. Her findes flere steder, hvor det okkerholdige kildevand siver frem mellem tuerne, ret steder, hvor de kan bore med deres lange næb, og græsset er højt og tæt, så den rugende fugl er fuldstændig skjult for alle uvedkommende.

Enkelte rødbenpar skråler op, fordi vi betræder deres enemærker, mens en rylehan hænger på stive, dirrende vinger, dårende sin lille mage ved sin simple lille »sang«:

»ry-ry-ry«. Fra kanalerne letter gråænder, krikænder og atlingænder, mens engpiberne svirrer os om hovedet, hvor vi går. Fra en af vejenes udgående popler kukker en gøgehan, og i toppen af en tidsel sidder en rørspurv og vipper med sin lange hale.

Således omtrent vil turen forme sig fra den østlige ende indtil vejen fra Agernæs til Kørup. Så snart vi har overskredet denne vej, tiltager fuglelivet i arts- og individantal, jo mere vi nærmer os Nærå Strand. Viberne er lige talrige overalt, men rødben og ryler forekommer nu massevis. Præstekraverne begynder også at optræde i stort antal, omsværmede os med deres flagermusagtige flugt, så snart vi nærmer os deres rede.

På en jordvold har brushanerne skogreplads, hvor de mangefarvede riddersmænd dagen lang udkæmper deres turneringer, mens hunnerne i bly tilbagetrukkenhed ser

til. Lige inden for dæmningen findes både nord og syd for Askø altid fladvandspartier på denne tid af året, og her er vi sikre på at træffe atling-, krik- og skeandeparrene, undertiden spidsænder og pibeænder, som ligger og snadrer i det lave vand, mens gravandrikken står på en tue og spejler sine yndigheder i det klare vand.

Men også vadefuglene holder til ved disse vande. En mængde rødben vader omkring med nikkende gang, mens svaleklirer og mudderklirer færdes mere skjult. Er vi særlig heldige, kan vi få at se et par klyder, som i graciøse kast skummer vandfladen med deres opadbøjede næb. Strandkaderne kommer på visit ude fra fælleden og ligeså hav-, storm- og hættemågerne.

Efterhånden som vadefugleungerne bliver flyvefærdige i juni, trækker de fra inddæmningen ud til stranden, og omkring første juli kan her en kort tid være forholdsvist

Da skovrider Vagn Holstein atter besøgte Einsidelsborg i 1931, var kultivering vidt fremskreden. Holstein skrev en klagesang over det tabte fugleparadis, der bl.a. rummede disse linjer: »Nu er det hele forbi! Grøfterne er rørlagt og sløjfede, kanalernes vandstand er sænket, og dag og nat suger dieselmotoren som et grådigt uhyre hver dråbe væde til sig, og spyr den atter fra sig, som en mudret strøm, ud i fjordens klare vand; og hvor bekkasinerne og alle de andre fugle havde deres reder, går nu drengen og tromler brakjord, indhyllet i en støvsky.« Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Otterup og Omegn.

fugletomt; men allerede noget hen i juli begynder trækket fra nord, og så befolkes inddæmningen atter af mægtige fugleskarer. Viberne har holdt til herude hele tiden og efterhånden slået sig sammen til store flokke, og til disse slutter brokfluglene sig, når de kommer i juli.

Men de er ikke ene om at befolke inddæmningen i eftersommeren og efteråret. Såvel stor- som småspove i betydelig mængde tilbringer en stor del af dagen på inddæmningen, og sammen med dem kommer også undertiden kobbersnepperne. Langs de dyndede kanaler kan vi træffe på sortklirer, hvidklirer, rødben, svaleklirer, mudderklirer, brushøns og rylere, mens ænder af alle slags hen under aften kommer trækkende til de forskellige steder med sjøvand. På den østlige del dominerer horsegøgen; efter rigtig gode »fald« kan her være i hundredvis.«

Vagn Holstein (1889-1959) valgte efter studentereksamen i 1908 at studere skovbrug og blev firstkandidat 1914. I årene 1920 til 1928 var han skovrider og godsforvalter på Einsiedelsborg og derefter i årene 1929 til 1959 skovrider og godsinspektør ved Kong Frederik VII's stiftelse på Jægerspris. Hans interesse for de storslåede naturværdier som Jægerspris Nordskov rummer gav sig bl.a. udtryk i fredning af de tre berømte kæmpege, Kongegegen, Storkeegen og Snoegen. Han var en af landets bedste kendere af rovfugle og publicerede studier på dette område i bøgerne Duehøgen (1942), Hvepsevågen (1944), Spurvehøgen (1950) og Musvågen (1956). Værket om duehøgen indbragte ham doktorgraden ved Københavns Universitet. Som en af landets førende ornitologer blev Holstein 1952 valgt til formand for Dansk Ornitologisk forening, som han ledede til sin død. Foto: udlånt af Dansk Ornitologisk Forening.

Da jordarbejderne i 1782 begyndte at grave på Storeø for at skaffe materialer til dæmningen mellem Storeø og Askø, fandt de denne massive bronzeøkse. Den havde en vægt på 3,5 kilo og en længde på 39 centimeter. Der er tale om såkaldt offerøkse, der er blevet kastet i vandet som et gudeoffer for demonstrere giverens magt og rigdom. Øksen findes i dag på Nationalmuseet. Foto: www.24.dk

I den ovenfor citerede afhandling fra 1926 opgjorde Holstein inddæmningens rige fuglebestand med følgende antal par: vibe 400-600 par, rødben 100 par, almindelig ryle 30-40 par, dobbelt bekkasin »mange« samt enkelte par klyder og brushøns. Nær kysten yngede 20 par stor præstekrave, og blandt andefuglene taltes der ynglepar af gråand, spidsand, skeand og krikand (10-20 par).

Vagn Holstein (1889-1959) havde de bedste forudsætninger for at vurdere de store naturværdier i inddæmningen. Han arbejdede som skovrider og godsforvalter på Einsiedelsborg i årene 1920-28, og dagligt færdedes han ude i landskabet, ofte med bøsse og hund. I 1929 flyttede han til Jægerspris i Nordsjælland som skovrider.

Allerede som barn var Holstein levende optaget af naturen, og især fuglelivet fascinerede ham. Som jæger og ornitolog færdedes han døgnet rundt i det afvekslende landskab på Einsiedelsborg, og her blev grunden lagt for hans ornitologiske forskning.

Han første større arbejde, Fiskehejren, udkom i 1927, og det beskriver en hejrekoloni på godset. Bogen vakte betydelig opsigt, dels på grund af dens ornitologiske værdi, dels på grund af Holsteins særlige evner som skribent.

Skovriderens 1925-beskrivelse af inddæmningen var imidlertid en sørg-

modig svanesang for det naturrige område. Holstein var helt på det rene med, at inddæmningen var »et kunstprodukt og stadig i fremadskridende udvikling til skade for fuglelivet«. I 1925 var den store hollandske pumpemølle netop blevet suppleret med en effektiv dieselmotor med tilhørende vandsnegl, så nu kunne der pumpes på alle årets og døgnets tider, hvad enten det var storm eller stille.

Dermed var slutspillet indledt for »kunstproduktets« rige natur. Udtørringen og den ultimative kultivering af Einsiedelsborgs Inddæmning var fra da af blot et spørgsmål om tilstrækkelig mange liter dieselolie.

Egebjerggårds historie går 360 år tilbage i tiden til Henrik Podebusk, der oprettede hovedgården i 1650. Godset var i Podebusk-slægten's eje frem til 1781, hvor Joachim Godske Moltke overtog den. I 1963 købte fabrikant Mads Eg Damgård godset, som han drev frem til 1999. Siden da har Egebjerggård A/S været administreret af Mads Eg Damgård's Familiefond. Foto: Einar Storgaard, 1941.

Godsejer Søfren Ebbe Ingemann var født 31. juli 1898 i København som søn af en arkitekt. Han blev student i 1916, cand. phil. i 1917 og forstkandidat i 1924. Drog ud i verden, hvor han blev ansat i United Plantations Ltd. og Bernam Oil Palms Ltd. på Malakka-halvøen i årene 1925-29 og forfremmet til direktør i Bernam Oil Palms Ltd. I 1930. Erhvervede Egebjerggaard i 1931 og forpagtede dernæst godset Gammelgård ved Søllested i årene 1939-42 og Kørup Hovedgård fra 1944. Sad i bestyrelsen for Junckers Savværk i Køge i årene 1933-38. Endelig var han også formand for Landsforeningen Fåreavlens Fremme i 1943-46. S.E. Ingemann døde i 1953. Foto: udlånt af Ulla Pedersen.

Sic transit...

Denne overskrift valgte skovrider Holstein seks år senere, da han ristede en minderune over inddæmningens fortabte fugleliv. Det latinske mundheld »sic transit« fortsætter med ordene »gloria mundi«, og kan oversættes til »således forgår alverdens herlighed«.

Efter gensynet med inddæmningen talte Holstein rent ud af posen i bogen »Fra Dianas marker«, som han udgav i 1931:

»Der går en knøs bag ringtromlen og synger i vilden sky. – Sindigt skridter de kraftige heste af sted foran den ringlende tromle. Både dreng og heste er indhyllet i en flimrende støvsky fra den knastørre jord, og til tromlens ensformige, klirrende akkompagnement synger drengen med slæbende stemme den gammelkendte, melankolske melodi:

’Det var en lørdag aften,
jeg sad og ventede’ dig.’

Hvor passer denne triste sang godt til min

stemning! Der, hvor drengen nu går og tromler, gik jeg for blot to, tre år siden på grønne enge og skød bekkasiner i bunkevis, mens sjapvandet sprøjtede om gummistøvlerne, og de vandfyldte grøfter satte min springfærdighed på hårde prøver.

Kilometer efter kilometer strakte inddæmningens jævne flade sig, gennemfuret af vandfyldte grøfter og kanaler, hvor ænderne lå og dasede de lange sommerdage bort, mens rødben og viber, ryler og brughøns flagrede ængsteligt omkring, når man betrædte de vidtstrakte enge, hvor de havde deres yngel skjult.

I de lune sommeraftener forvandlede dampen fra mosekonens bryg engene til sære, åndeagtige søer, over hvis bølgende flader bekkasinhannerne foretog deres hvirvlende frierflugt, – så man kunne høre deres »vrinsken« langt bort. Og nu? – Nu er det hele forbi!

Grøfterne er rørlagt og sløjfede, kanalerens vandstand er sænket, og dag og nat suger dieselmotoren som et grådigt uhyre hver dråbe væde til sig, og spyr den atter fra sig, som en mudret strøm, ud i fjordens klare vand; og hvor bekkasinerne og alle de andre fugle havde deres reder, går nu drengen og tromler brakjord, indhyllet i en støvsky, og syngende i vilden sky:

’Hvor kan man plukke roser,
hvor ingen roser gror.’

Det er bagende hedt. Rigtig en af disse lumre sommerdage, hvor de unge bekkasiner »holder« som sten; men nu er det jo forbi, og

Når man fra Agernæs by kører ad vejen til Kørup, passerer man over inddæmningens nordre landvandskanal, og her står en mindestøtte af støbejern. Forsiden bærer følgende indskrift: »Gjort nyttig for Baronierne Einsidelsborg og Kjørups Ejer og Beboer. Opført af Ulrich Wilhelm Roepstorff 1803«, mens der på den modsatte side kan læses: »Ære Minde for Joachim Gotske Greve af Moltke, der satte Neptunus Grænser År 1781«. Det er inddæmningens historie i en nøddeskal. Tyskeren Ulrich Wilhelm de Roepstorff (1729-1821) havde købt de to fynske baronier Kørup og Einsidelsborg i 1795 af Moltke.

mistrøstig kaster jeg mig ned på den sidste stump af engen, som ploven ikke har fået bugt med, og ligger og stirrer ind i den blå himmel og drømmer mig tilbage til fordums

Den nyslåede godsejer Ingemann angreb i 1940'erne kultiveringen af de inddæmmede arealer med dette franskproducerede militære køretøj af mærket Renault UE Chenillette. Det har utvivlsomt været tysk krigsbytte, som blev erhvervet af godsejeren efter befrielsen. Foto: udlånt af Ulla Pedersen.

dage, mens min gamle hund »Bella« strækker sig gispende ved min side. En enlig vibe flyver klagende omkring, insekter summer og summer, og i det fjerne ringler og ringler tromlen i en uendelighed, mens drengen ufrotrøden holder ved med sin sang: »Det var en – – «

Rigets mægtigste mænd

Inddæmningen af Krogsbølle Fjord og den østlige del af Nærå Strand blev foretaget i 1781 af Joachim Godske Moltke, der havde erhvervet godset samme år. Han tilhørte en af de nyindvandrede stenrige tyske slægter, der var trådt i den danske konges tjeneste, hvor de udøvede den allerstørste indflydelse.

Moltke opnåede at beklæde posten som statsminister i hele to omgange, 1781-84 og igen fra 1813 til sin død i 1818.

Joachim Godske Moltke havde hverken sin rigdom, indflydelse eller interessen for landboforhold fra fremmede. Han var søn af Adam Gottlob Moltke, der var indvandret fra det tyske Mecklenborg, og i sin tid havde været rigets mest indflydelsesrige mand næstefter kongen. Adam Gottlob Moltke havde også været den første landvindingsmand, da han satte udtørringen af Lille Vildmose-søerne i gang i 1760.

Krogsbølle Fjord-projektet var et af de allerførste og største landvindingsprojekter herhjemme, og det var som sådan særdeles vellykket. Gamle kort viser dog, at centrale dele af inddæmningen lå hen som en lavvandet sø med tætte bevoksninger af tagrør, mens det omgivende agerland var domineret af våde enge til høslæt og græssende kreaturer. Hermed havde Moltke – ganske vist utilsigtet – skabt en veritabel naturperle.

Inddæmningsens historie er beskrevet ganske grundigt af kulturgeografen Morten Stenak, og de følgende afsnit bygger helt overvejende på Stenaks arbejde.

Før 1781 udgjorde Krogsbølle Fjord en lavvandet arm af Nærå Strand, men ved at forbinde de fire småøer: Askø, Storø, Mellemø og Lilleø med dæmninger og ved at forlænge denne dæmningsrække mod nord og syd, til den stødte på det højere liggende terræn, kunne projektet gennemføres forholdsvis let. Joachim Godske Moltke forøgede dermed sit jordtilliggende med 334 hektar til glæde for beboerne på Einsidelsborg og i Kørup, men skabte også en uvurderlig biotop for utallige vade- og svømmefugle, som i de følgende 165 år fandt et værdifuldt levested på det inddæmmede land. Sliddet med at flytte de mange tons jord blev udført af importerede hol-

Da geografen Einar Storgaard aflagde sin cykelvisit på Einsidelsborg i sommeren 1941, var den hollandske pumpemølle stadig aktiv. I dag har den mistet både vinger og funktion. Den har fået en gang hvid maling og anvendes som fritidsbolig. Foto: Einar Storgaard, 1941 (de sorthvide motiver).

stenske digegravere. En pumpemølle i hollandsk design med to træsnegle blev bygget til at udlæse vandet. Det var Nordfyns første af sin type.

Arealet blev ikke udtørret trods møllens indsats, men der savnes kortmateriale, der nøjagtigt kan afgøre omfanget af afvandingen. På det mindre herredskort vises de centrale dele af arealet som sø og det øvrige som agerland (uden signatur), men der har ganske sikkert været tale om våde enge.

Fjerde gang så tager vi dig

Heller ikke det andet afvandingsprojekt, der gennemførtes i årene 1840-45, formåede at udtørre arealet.

Anlægget blev dog forbedret betydeligt under vejledning af Claus Lampe fra Als, der var kyndig i grøf-

Einsidelsborg-inddæmningen gjorde det muligt at holde en stor besætning af malkekøer på Egebjergsgård, hvor malkekøerne fik nok at se til. Datidens malkning forgik jo med håndkraft og ofte ude i marken. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Otterup og Omegn.

De sørgelige rester af fynske rovfugle

Skovrider Vagn Holstein var blandt de første naturvenner, der hævdede stemmen mod tidens hensynsløse forfølgelse af rovfugle.

Efter indførelsen af fasanen i 1800-tallet som populært jagtobjekt og med stiftelsen af Dansk Jagtforening i 1884 indledtes en skånselsløs krig mod alle fugle og dyr, der kunne tænkes at skade den eksotiske skydefugl. Dansk Jagtforening havde formuleret sin krigserklæring kort og fyndigt i første paragraf: »Foreningens formål er navnlig udryddelse af for vildtet skadelige dyr.«

Blot en menneskealder senere var der gjort kål på rovfuglefaunaen på Einsidelsborg Gods. Vagn Holstein beklagede skarpt denne udryddelse i sin 1925-beretning:

»Når jeg nu kommer til omtalen af godsets rovfugle, kan jeg ikke lade være at udbryde: 'Ak, hvor forandret!' For blot 30-40 år siden ynglede her havørn, glente, rørhøg og musvåge – af de to sidstnævnte endog flere par. Nu er de fuldstændig forsvundet som ynglefugle; gift, pælsaks og Schuhu [lokkeugle, forf.], brugt med tankeløshed og uforstand, blev deres bane her som de fleste andre steder i landet.(...)

I Danmark findes mindst 60.000 'jægere', og af denne hær er de 59.000 rede til at rykke i marken, så snart de får øje på en rovfugl. Hvad hjælper det, at adskillige af disse herlige fugle efter loven er fredede i kortere eller længere tid af året, så længe autoriteterne savner både evne og vilje til at håndtere loven. Vi, som til daglig færdes herude på landet, kender jo af erfaring, hvor lidt respekt den store hob har for jagtloven og navnlig for dens fredningsbestemmelser angående rovfuglene.

Skal vi gøre os håb om at beholde den sidste, sørgelige rest af vore rovfugle, er det ikke nok at skrive love til deres bevarelse; der må tillige træffes foranstaltninger til, at lovene bliver overholdt, og først og sidst må der gøres noget for hos den opvoksende slægt at vække kærligheden til vort fædrelands fauna samtidig med, at det må indprentes børn og ungdom, at hver enkelt har ansvar for, at vi ikke mister mere af det lidt, vi endnu har tilbage.«

I dag yngler der atter rørhøg og musvåge på Holsteins gamle jagtmarker. Både havørn og rød glente optræder også som fynske ynglefugle, men endnu ikke ved Egebjerggård, som Einsidelsborg hedder i dag.

Godserne konkurrerede om at skyde flest rovfugle, og Dansk Jagttidende offentliggjorde årligt de alenlange skydelister. Ofte blev de nedlagte rovfugle udstoppet og ophængt til pryd på godserne. Så var de jo bevaret for eftertiden, argumenterede mange af datidens jægere i fuld alvor. Musvågen her er dog tysk.

tegravning og vandledning. Hele 42 husmænd var beskæftigede i flere somre, hvor inddæmningen blev gennemgravet i et mærkværdigt afvandringsnetværk. Set med vore dages indsigt virker det på nogle punkter unødvendigt kompliceret.

Som en af de første i Norden importerede godsejer Ingemann to bugserede mejetærskere fra Amerika af mærket Massey Harris. Første gang, de høstede på godsets marker, var i sommeren 1939, hvor folk strømmede til for at se de store mejetærskere starte op. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Otterup og Omegn.

Det, der i særdeleshed springer i øjnene er, at den etablerede pumpekanal (ca. tre kilometer lang) blev omgivet af diger på begge sider. Fyldet til digerne blev gravet op parallelt med pumpekanalen, så der rent faktisk opstod et usædvanligt langt trace af hele

tre parallelle kanaler adskilt af diger. Mere ordinært var derimod anlæggelsen af landkanaler og seks tværgående veje.

I princippet var det inddæmmede areal nu tørlagt, dog stadig med ret fugtige engpartier og rørskovne på knap en femtedel af arealet langs de tre kanaler.

Inddæmningens tredje afvanding foregik under opsyn af kaptajn og digeinspektør Richard P.C. Carstensen i perioden 1873-74, hvor de to af grøfterne med tilhørende diger parallelt med pumpekanalen blev sløjfet, samtidig med at pumpekanalens forløb blev ændret på de nederste halvanden kilometer. Der blev desuden bygget en ny og større mølle.

Disse forbedringer betød farvel til de sidste rester af våde enge, ifølge datidens kort, men der var stadigvæk tale om udstrakte græsenge til datidens store kvægbesætninger. Regelmæssige oversvømmelser forekom også, især om vinteren hvor vindmotoren slet ikke kunne klare afstrømningen.

Den fjerde hovedafvanding fik fa-

Hele vognparken og et folkehold på mindst 42 mænd står opmarcheret på dette billede foran hovedbygningen på Egebjerggård. Den gamle »kampvogn« ses til venstre for midten, og da der også optræder to jeeps, må billedet være optaget efter Anden Verdenskrigs afslutning. Foto: udlånt af Margit Egdal.

tale følger for fuglelivet, som forudskikket af skovrider Vagn Holstein.

De store forandringer tog deres begyndelse i årene 1923-25 med opførelsen af et pumpehus til en 60 hk dieselmotor, der skulle supplere pumpemøllen. Tyve år senere viser målebordsbladet fra 1943-45 en inddæmning, der er totalt domineret af agerland. Den endelige kultivering af Einsidelsborgs Inddæmning gennemførtes altså noget usædvanligt uden statsstøtte (måske med lidt grundforbedringsstøtte).

Godsejeren gik glip af statsstøtte

Holstein flyttede fra Einsidelsborg i 1929, samme år som Hans Christian Middelboe overtog godset. Det blev ikke noget langvarigt ejerskab. Allerede i 1931 erhvervede Søfren Ebbe Ingemann (f. 1898, død 1953) den store ejendom, som han straks omdøbte til Egebjerggård. Navnet hentede han langt tilbage i tidernes morgen; det havde oprindeligt været hovedgårdens navn indtil 1660.

Godsejer Søfren Ebbe Ingemann var en driftig landmand, der indførte moderne metoder og nye maskiner, bl.a. en af landets allerførste mejetærskere, en bugseret Massey-Harris, i 1938. Ingemann førte også an i forsøget på at tørlægge hele Nærrå Strand, og Statens Landvindingsudvalg holdt

sine møder om sagen hos ham på Egebjerggård.

Ironisk nok var det sandsynligvis dette engagement, der i sidste ende medførte, at Egebjerggård aldrig nåede at nyde godt af den statsstøtte, der flød så rigeligt i årene 1940 til 1970. Ingemann var desuden uhyre aktiv i landvindingssagen om Fjordmarken, men heller ikke her opnåede han at se resultater.

Stort set alle gamle inddæmninger blev renoveret og kultiveret i denne

periode med betydelige økonomiske tilskud fra staten. Var Nærrå Strandprojektet blevet gennemført, ville det automatisk have medført stærkt forbedrede afvandingsforhold i Einsidelsborg-inddæmningen og overflødiggjort pumpen på Storø. Sådan har logikken sandsynligvis været i godsejer Ingemanns tankegang.

Nærrå Strandprojektet var sat på dagsordenen allerede i 1941 hos Statens Landvindingsudvalg, men først i 1953 blev der givet grønt lys. For gods-

De inddæmmede arealer dyrkes intensivt i vore dage med både kunstgødning og sprøjtemidler. Trods den korte afstand ud til fjorden sprøjtes der med ukrudtsmidler, der nedvisner al plantevækst. Det afsløres af den orangerøde bræmme langs fjordstien. Billedet er taget på Lilleø syd for slusemøllen.

Udsigten fra toppen af Storeø på en novemberdag viser, at trods mere end 200 års tørlægning må man stadig kæmpe med skadeligt vand på markerne i inddæmningen en god del af året.

ejer Ingemann kom den beslutning dog for sent. Han døde i november samme år i en alder af blot 55 år.

Helt på den lade side lå godsejeren dog ikke i ventetiden. I 1942 fik han bevilget totredjedele af 125.000 kr. (2,6 mio. kr. i 2011-værdi) som direkte støtte til at inddige og afvande 88 hektar af Agernæs Fælled, nordvest for inddæmningen. Den sidste tredjedel fik han også som et fordelagtigt statslån. Udpumpningen skulle foregå ved hjælp af en 20 hk Deutz diesel-

motor, der kunne trække en pumpe med ydeevnen 150 liter i sekundet.

Hedeselskabet havde projekteret inddigingen af Øksenplet, et stort stykke tilgroningsforland på ydersiden af den ældre dæmningsstrækning og videre mod nord langs Agernæs Fælled. Herved blev dele af den gamle dæmning sekundær (sovende). I Holland, hvor man har inddiget mange poldere uden på hinanden med 100-200 års mellemrum, skelnes mellem vågne, sovende og drøm-

Mens godsejer Ingemann ventede på den store Nærå Strand-tørlægning, skaffede han sig statsstøtte i 1942 til at inddige Agernæs Fælled umiddelbart nord for Einsidelsborg-inddæmningen. De lavtliggende enge, der kom ud af projektet, er dog stadig vandlidende. Foto: Fyns Amt, årstal ukendt.

mende dæmninger som en betegnelse for deres rækkefølge i forhold til den aktuelle kystlinie.

Regnskabet for projektet blev afsluttet uden overskridelser i 1944. I løbet af 1950'erne blev der foretaget yderligere modifikationer af digerne, mens pumpen elektrificeredes og enkelte kanaler blev lagt i rør.

Stærkt forurenet brakvand

Op gennem 1980'erne blev det økonomisk ringere at dyrke de inddæmmede lavbundsjorder. Det skyldtes ofte, at der opstod problemer med dræningen, fordi der skete omfattende sætninger i jordbunden, når det udtørrede. I takt med at jorden sank sammen, ofte flere centimeter på årsbasis, knækkede drænledningerne, så arealerne atter blev vandlidende.

Dertil kom de voksende overskudsbjerge af både korn, smør og mælkepulver i EF. Herhjemme skabte de store afsætningsproblemer grundlag for den såkaldte marginaljordredregørelse, der bl.a. foreslog en ændret anvendelse af landbrugets dårligste jordtyper.

Einsidelsborg-inddæmningen var blandt de 36 pilotprojekter, miljømyndighederne lod undersøge i 1987 med henblik på retablering som naturområde.

I redegørelsen blev det bl.a. fastslået, at pumpelaget årligt havde udgifter på 200 kr. pr. hektar til vedligeholdelse og 50 kr. pr. hektar til udpumpning af vand. Det svarer i 2011-værdi til en udgift på ca. 437 kr. pr. hektar. Man påpegede endvidere, at jorden var velafvandet og generelt af god kvalitet.

En retablering med nedbrydning af dæmningerne ville resultere i en brakvandssø, men den ville blive stærkt »eutrofieret«, dvs. forurenede med næringsstoffer fra spildevand og landbrug. Vandstanden ville maksimalt blive 80 centimeter og plantelivet domineret af blågrønner. Uden effektive indgreb mod kilderne til vandforureningen ville miljøkvaliteten blive så ringe, at undervandsplanter ville få svært ved at trives i søen.

Derimod kunne det forventes, at

Mellem fjorden og inddæmningen af Agernæs Fæled fra 1942 ligger der stadig et værdifuldt naturlandskab med saltpåvirkede strandenge og masser af loer og vandhuller. Området ligger umiddelbart nord for Einsidelsborg-inddæmningen, der til gengæld er stort set rensat for fugleliv. Se også luftfoto fra lokaliteten Nærå Strand. Foto: Viggo Lind, 28. juni 2010.

der atter ville opstå et fremragende fugleliv, omend med »visse forskydninger i artsantal og -sammensætning« i forhold til 1926. Man vurderede dog i redegørelsen, at der atter kunne forekomme ynglende spidsand, vibe, stor kobbersnepe, rødben, almindelig ryle og rørhøg i takt med en tilbagevenden til de åbne engarealer med græsning eller høslet.

Marginaljordredegørelsen blev offentliggjort i 1987, og da loven om naturgenopretning kom til i 1989, fulgte der også penge med til at omsætte nogle af projekterne i handling. Flere steder i landet gik man i gang med at realisere det nye modeord »naturgenopretning«, men Einsidelsborg-inddæmningen var ikke blandt de udvalgte.

Fuglene er væk

I dag er den hollandske pumpemølle på Mellemø ombygget til sommerhus. En betonpumpestation er indlagt i

dæmningen, hvor den 4-5 meter dybe hovedafvandingskanal løber til fra øst. Også den tidligere slusemøllers bolig er ligesom dieselmotorhuset revet ned.

Omgivet af en 6-7 meter høj jordvold er der i Mellemø og Storeø nedgravet et baneanlæg til riffelskydning, som afgrænses af 4-5 meter høje contourtafyr.

Einsidelsborg-inddæmningen var gennem næsten to århundreder en funklende ornitologisk perle, men i vore dage er den østlige del af inddæmningen fuldstændigt uinteressant, hvad angår fugleliv og anden natur. Kun kysten ud for Agernæs Fæled er stadig et vigtigt yngleområde for vadefugle, mens selve Nærå Strand udelukkende har betydning for fugle på træk.

Vagn Holsteins bitre forudsigelse fra 1925 er i dag fuldbyrdet. Inddæmningen har vist sig at være »et kunstprodukt og stadig i fremadskridende udvikling til skade for fuglelivet«.

KILDER

- Bertram, Petter: Den store økse. Lokalhistorisk Arkiv for Otterup Kommune, nr. 72. 2003.
- Egdal, Margit: Frie bønder. Lokalhistorisk Forening for Otterup Kommune. 1988.
- Forfatterens besøg på lokaliteten, 2. november 2004.
- Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads Forlag 2008.
- Holstein, Vagn: Fuglelivet på Einsidelsborg Gods. lagttagelser fra 1922 til 1925. Dansk Ornithologisk Forenings Tidsskrift, 20 årg. Hæfte II, september 1926.
- Holstein, Vagn: Fra Dianas Marker. – En jægers indtryk og oplevelser i naturen. Hage & Clausens Forlag, København 1931.
- Skotte Møller, H.U. (red.): Retablering af tørlagte søer og fjorde i Danmark. Miljøministeriets projektundersøgelser 1986. Samlerapport nr. VII – Appendix. Skov- og Naturstyrelsen 1987.
- Statens Landvindingsudvalg, j.nr. 274 og 1278. Rigsarkivet.
- Stenak, Morten: De inddæmmede landskaber. Landbohøistorselskab 2005.
- www.en.wikipedia.org/wiki/Renault_UE_Chenillette

Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet på Storeø Strand, så brug dette link: www.dofbasen.dk.

Herunder ses en oversigt over de 27 fuglearter, som er registreret fra **Storeø Strand**, pr. 28. juli 2012. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Fiskehejre	(1/1)	Troldand	(1/2)	Strandskade	(1/2)	Stor Flagspætte	(1/1)
Knopsvane	(1/6)	Hvinand	(1/7)	Klyde	(2/140)	Solsort	(1/2)
Sangsvane	(1/800)	Toppet Skallesluger	(1/16)	Hjejle	(1/3)	Gråkrage	(1/7)
Grågås	(1/855)	Rød Glente	(1/1)	Vibe	(2/9)	Bogfinke	(1/2)
Gravand	(1/12)	Blå Kærhøg	(1/1)	Hættemåge	(2/20)	Tornirisk	(1/1)
Pibeand	(2/56)	Musvåge	(2/3)	Svartbag	(1/6)	Gulspurv	(1/3)
Gråand	(1/16)	Fasan	(1/2)	Ringdue	(2/2500)		